

ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА

ВИКЛЮЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АГРЕСОРА ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ В ХОДІ ВІЙНИ

498-55-50 БУЛ. ДЕТЯРИВСЬКА, 25А

050-738-30-33
prava.today

ПРАВА НА "В"
за 3500грн

У ПОПРАВНОК

Виключна відповідальність агресора за шкоду, завдану в ході війни

Вступ. Неспровокована агресія російської федерації, за пособництва Білорусі, і величезні обсяги шкоди, що завдає рф Україні кожного дня, кидають неабиякий виклик міжнародному праву. Зараз як ніколи помітна дієвість чи, навпаки, неефективність положень міжнародних механізмів, присвячених врегулюванню воєнних конфліктів, воєнних злочинів, відшкодуванню шкоди, завданої воєнними діями. На жаль, дуже часто можна зустріти некоректне трактування положень міжнародного права та, навіть, пропаганду-дезінформацію про те, що Україна, її держави-партнери також мають відшкодувати шкоду, що завдається в ході ведення бойових дій. Даний матеріал присвячений аналізу відповідних нормативно-правових положень, що врегульовують питання відповідальності за шкоду, завдану в ході війни.

Виклад основного матеріалу. Військова агресія є порушенням міжнародного права та загальних норм поведінки між державами. Втім, питання держави або держав, що виступатимуть суб'єктами відповідальності за шкоду, завдану в ході воєнних дій під час неспровокованої агресії є комплексним. Для детального його вивчення слід розглянути два аспекти: а) заборона на вчинення агресії по відношенню до іншої держави, б) право держави на самооборону.

Щодо заборони на вчинення агресії по відношенню до іншої держави, варто зазначити таке. Статутом Організації об'єднаних націй (далі – Статут ООН) декларується відмова держав-учасників ООН від використання сили в цілях і порядку, що суперечить принципам ООН.

Однією з цілей діяльності ООН виступає не лише підтримання міжнародного миру та безпеки, а й «придушення актів агресії або інших порушень миру» (у відповідності до ст. 1 Статуту ООН). Відповідно до статті 2 Статуту ООН, всі члени ООН зобов'язані: вирішувати міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир та безпеку; утримуватися в міжнародних відносинах від погроз силою або її застосування проти територіальної недоторканності держав та їх політичної незалежності. У ст. 39 Статуту ООН зазначено, що визначення «існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії» перебуває в компетенції Ради Безпеки ООН.

Водночас у Статуті ООН не міститься визначення агресії як міжнародного злочину. Натомість, Римський статут Міжнародного кримінального суду визнає військову агресію як злочин проти миру, злочин проти людства та злочин війни, який може бути кваліфікований як міжнародний злочин. Для цілей Римського статуту Міжнародного кримінального суду «злочин агресії» означає планування, підготовку, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Крім того, міжнародне право містить ряд конвенцій та договорів, які регулюють питання війни та конфліктів, таких як Женевські конвенції про захист жертв війни, Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни на суходолі, Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення та інші. При цьому, вчиняючи неспровоковані воєнні дії стосовно України російська федерація абсолютно ігнорує вимоги міжнародного гуманітарного права, як і основні принципи співіснування держав.

Серед порушень, що вчиняються рф, за пособництва Білорусі, можна виокремити, зокрема:

1. Порушення принципу невтручання у внутрішні справи іншої держави, передбаченого Статутом ООН.
2. Порушення права на самовизначення народів, зокрема народу Криму, передбаченого приписами Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.
3. Порушення зобов'язань за домовленостями, зокрема Будапештського меморандуму 1994 року, який передбачав збереження територіальної цілісності України у заміну на відмову від ядерної зброї.
4. Порушення міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевської конвенції про захист цивільних осіб у час війни та Женевської конвенції про захист військовополонених від 1949 року, оскільки були здійснені масові порушення прав людей, які живуть в окупованій території, звірства стосовно українських військовополонених, обстріли мирних населених пунктів, зокрема, лікарень, шкіл, дитячих садків, тощо.
5. Росія порушує положення цілого ряду актів Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Паризької Хартії з 1990 року та інших міжнародних договорів, які зобов'язують держави поважати суверенітет та територіальну цілісність інших держав.

Узагалі, російська федерація і Білорусь порушують принципи міжнародного права, які визначають, що кожна держава має право на свою територіальну цілісність та суверенітет, і що використання сили може бути здійснене лише відповідно до міжнародного права. Окрім того, РФ демонструє абсолютну неповагу до принципів, присвячених праву кожної на життя, здоров'я, свободу та вільний вибір місця проживання, на майно, тощо.

Питання правомірності чи неправомірності застосування сили в міжнародному праві можна трактувати як питання «права на війну». З точки зору права на війну Україна знаходиться в стані індивідуального самозахисту, а РФ – в стані міжнародно протиправної агресії, однак з точки зору міжнародного права і Україна, і РФ мають поважати закони і звичаї війни щодо захисту цивільних осіб.

Дуже важливим в цій частині є визнання порушення «права на війну», як це має місце у випадку РФ на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 від 02 березня 2022 року, якою дії РФ були визначені військовою агресією, що порушує статтю 2 (4) Статуту ООН, і як це мало місце у випадку Іраку на підставі резолюції Ради Безпеки ООН 687 (1991).

До слова, у резолюції Ради Безпеки ООН 687 (1991) у справі Іраку Рада Безпеки ООН сформулювала фундаментальний висновок, стосовно злочину агресії, що вчиняється державою. У даній резолюції вказано, що Рада безпеки ООН підтверджує, що Ірак, втрат для інших боргів і зобов'язань Іраку, що виникли до 2 серпня 1990 року, і які врегульовуються ординарними механізмами, несе відповідальність згідно міжнародного права за будь-які прямі збитки і шкоду, включаючи шкоду довкіллю і вичерпання природних ресурсів, або шкоду іноземним урядам, приватним особам і корпораціям, спричинену в результаті неправомірного захоплення і окупації Кувейту.

Застосування такої практики може свідчити, що і у випадку агресії РФ щодо України дана відповідальність за пряму шкоду є абсолютною, тобто не потребує доведення вини саме РФ чи її військових безпосередньо у кожному випадку завдання шкоди тому чи іншому об'єкту на території України в ході цієї війни.

Щодо права України на самозахист слід підкреслити таке. Держава має право на самозахист від зовнішньої агресії, яке визначене міжнародним правом. Принцип

самозахисту є одним з основних принципів міжнародного права, який визначає право держави на захист своєї територіальної цілісності та національної безпеки.

Стаття 51 Статуту ООН передбачає право на індивідуальний та колективний самозахист. Згідно з цією статтею, ніщо Статуті ООН не підриває індивідуальне або колективне право на самозахист, поки Рада безпеки не здійснить необхідних заходів для підтримання міжнародного миру та безпеки.

Згідно з цим принципом, держава може вживати заходів для захисту своєї територіальної цілісності та національної безпеки, якщо існує підтверджена загроза або факт зовнішньої агресії. Однак, заходи самозахисту повинні бути пропорційними до загрози, тобто не повинні перевищувати необхідних меж для захисту держави.

Варто зазначити, що Міжнародний суд ООН у справі Нікарагуа проти США (1986 р.) дійшов висновку про існування таких універсальних міжнародно-правових звичаїв: заборона використовувати силу та право на самооборону; принцип невтручання у внутрішні справи інших держав; право на колективні контрзаходи у відповідь на збройне втручання; державний суверенітет.

Крім того, Статті про відповідальність держави за міжнародно-протиправні дії, прийняті як додаток до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 56/83 від 12 грудня 2001 р. (далі – Статті), визначають обставини, що виключають протиправність діяння. Розділ V цих статей встановлює вичерпний перелік таких обставин, за наявності яких суб'єкт не несе відповідальності за діяння, яке не відповідає тому, що вимагається від нього міжнародним зобов'язанням. Ці обставини поширюються на будь-які міжнародні зобов'язання, як договірні, так і звичаєві, як вказано у Статтях: «обставина, що виключає протиправність, відноситься не тільки до договірних, а й до позадоговірних зобов'язань». Однією з шести таких обставин називають самооборону держави. Стаття 21 Статей, передбачає: «Протиправність діяння виключається, якщо це діяння є законною мірою самооборони, прийнятої у відповідності зі Статутом ООН».

На основі викладеного, у вересні 2005 року під час Всесвітнього саміту ООН усі держави-члени ООН офіційно підтвердили право і обов'язок кожної держави захищати своє населення від геноциду, військових злочинів, етнічних чисток, злочину агресії, злочинів проти людства. У цьому документі зазначалося, що міжнародне співтовариство у випадках, коли будь-яка держава не в змозі виконати це зобов'язання, несе відповідальність за надання допомоги для захисту людей, використовуючи відповідні дипломатичні, гуманітарні та інші мирні заходи відповідно до розділів VI і VIII Статуту ООН. Статут. Однак, якщо таких заходів виявиться недостатньо, необхідно вжити колективних заходів «вчасно і рішуче» – через Раду Безпеки ООН і відповідно до глави VII Статуту ООН.

Тому, згідно з міжнародним правом, держава має право на самозахист від зовнішньої агресії, а також на звернення до інших держав за допомогою у цьому самозахисті. Таким чином, інші держави можуть надавати допомогу Україні в захисті її територіальної цілісності та національної безпеки від російської агресії. Міжнародне право не обмежує кількість держав, які можуть допомогти Україні в такий спосіб. Однак, захід допомоги повинен бути пропорційним та не повинен порушувати інших принципів міжнародного права, таких як невтручання внутрішніх справ іншої держави.

Висновки. Агресія російської федерації, Білорусі і завдана Україні кожного дня шкода, дійсно кидають справжній виклик міжнародному праву. Проте, детальний аналіз відповідних міжнародних нормативно-правових положень, що врегульовують питання відповідальності за шкоду, завдану в ході війни, свідчить про те, що агресор є єдиним

суб'єктом, що порушує положення міжнародного права та має відповідати за шкоду, яка завдається в ході цієї війни.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Женевські конвенції про захист жертв війни суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku>
4. Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни на суходолі суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-27901>
5. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення та інші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text
6. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
7. Будапештський меморандум 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text
8. Паризька хартія для Нової Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/ru/mc/39520>
9. Сіваш О.М. Самооборона як обставина, що виключає протиправність діяння: Стаття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14066/1/Sivash_108-115.pdf
10. The Right of Armed Self-Defense in International Law and Self-Defense Arguments Used in the Second Lebanon War [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://corteidh.or.cr/tablas/r30421.pdf>
11. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 від 02 березня 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu22003?ed=2022_03_02
12. Резолюція Ради Безпеки ООН 687 (1991) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unscr.com/en/resolutions/1483>
13. Рішення Міжнародного суду ООН у справі Нікарагуа проти США (1986 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/st_leg_serf1.pdf
14. Агресор з підірваним імунітетом: як суди спрямовують гроші Росії на компенсацію втрат від війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/8/7140806/>